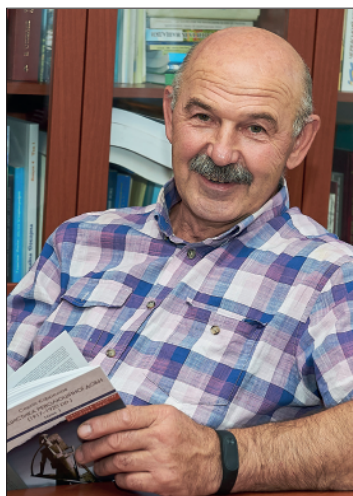

ДО 75-РІЧЧЯ ДОКТОРА ІСТОРИЧНИХ НАУК, ПРОФЕСОРА ВЛАДИСЛАВА ВЕРСТЮКА

Відомий український учений, один із фундаторів сучасної концепції історії Української революції 1917—1921 рр. і визначний її дослідник Владислав Федорович Верстюк народився 3 серпня 1949 р. у смт Гостомель Київської обл. в учительській родині. Батько Федір Степанович був директором місцевої школи, викладав хімію, мати Марія Олександрівна — українську мову й літературу. Інтелектуальна та духовна атмосфера родини сприяла всебічному розвитку юнака, потягу до знань, формуванню світогляду, яке відбувалося в 1960-х рр. Це було десятиліття вибуху науково-технічної революції і хрущовської «відлиги», що одночасно, але по-різному впливали на формування молоді особистості. Навчання в Київському технікумі радіоелектроніки (1964—1968 рр.), військова служба (1968—

1970 рр.) додали нових знань, життєвого досвіду, загартованості характеру.

Водночас постала потреба усвідомленого вибору майбутнього професії: гуманітарій чи технократ? Переважило бажання розібратися у власній ідентичності та її історичному корінні, яке 1970 р. привело на історичний факультет Київського державного університету ім. Т.Г. Шевченка, на кафедру історії України. Вибір дослідницького поля, тематичної спеціалізації виявився непростю справою. Були захоплення княжою добою, запорозьким козацтвом, урешті наукові зацікавлення викристалізувалися в дипломній роботі з історії України початку ХХ ст.

Цитування: Пиріг Р. До 75-річчя доктора історичних наук, професора Владислава Верстюка. *Український історичний журнал*. 2024. № 4 (577). С. 232—236.

© Видавець ВД «Академперіодика» НАН України, 2024. Стаття опублікована на умовах відкритого доступу за ліцензією CC BY-NC-ND license (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>)

У 1975 р. В. Верстюк вступив до аспірантури Інституту історії АН УРСР і вже майже пів століття пов'язаний з академічною наукою. Навчання у відділі історії Великої Жовтневої соціалістичної революції та громадянської війни дало можливість глибоко зануритися в революційну тематику, спілкуватися з відомими дослідниками М. Рубачем, Ю. Гамрецьким, А. Гриценко, О. Шусь, Ю. Терещенком та ін. У 1979 р. під керівництвом академіка АН УРСР М. Супруненка захистив кандидатську дисертацію «Класова боротьба на селі на Лівобережній Україні у 1919 р.». У 1984 р. доопрацьовані матеріали дисертаційного дослідження побачили світ у вигляді авторської монографії. З 1978 р. В. Верстюк працює в Інституті історії України на посадах молодшого, старшого, провідного наукового співробітника, завідувача відділу.

Поступово наукові зацікавлення вченого концентруються на вивченні історії селянства як ключового фактора перебігу революційних процесів в Україні. Накопичення важливого, значною мірою автентичного документного матеріалу з київських та інших архівів припало на кінець 1980-х рр., часи розгортання процесів суспільної лібералізації, і викликали потребу переосмислення догматів офіційної історіографії щодо революційних подій, зокрема одного з унікальних проявів селянського повстанського руху під проводом Н. Махна.

На початку 1990-х рр. В. Верстюк підготував монографію «Махновщина: селянський повстанський рух на Україні (1918—1921 рр.)», а 1992 р. на її основі захистив докторську дисертацію. Автор переглянув усталені оцінки махновського повстанства як «контрреволюційного», переконливо довів, що у селянській країні кризові суспільні явища, насамперед більшовицький екстремізм викликали потужний і розмаїтий селянський рух, який, радикалізуючись, кардинальним чином впливав на хід революційних та державотворчих процесів. Відходу від радянських схем історієписання сприяли знайомства й контакти із західними істориками, дослідниками революції А. Гимсоном, А. Рабіновичем, В. Розенбергом, Р. Сьюні, М. Ферро, Д. Бовуа. Значні позитивні наслідки мало стажування в Едмонтонському університеті, Канадському інституті українських студій, співпраця з З. Когутом, Ф. Сисиним, С. Плохієм, О. Андрієвською.

В 1993 р. д-р іст. наук В. Верстюк змінив акад. Ю. Кондуфора на посаді завідувача відділу. Це був час, коли українська історіографія вела складні пошуки шляхів створення власного національного дискурсу. Потреби відновлення державності, завойованої і втраченої в добу Української революції, формування національної ідентичності, становлення політичної нації потребували історичної легітимації, а тому ставили перед провідною академічною профільною установою відповідальні завдання — переосмислити події історичного минулого українського народу та озброїти суспільство новими знаннями.

За три десятиліття значні зміни відбулися в кадровому складі відділу, він поповнився молодими здібними дослідниками (Г. Басара-Тиліщак, В. Скальський, Г. Корольов, Р. Тимченко), які поряд із досвідченими вченими Т. Осташко, О. Кудлай, О. Лупандіним успішно конкурували у висвітленні складних історичних проблем. Співробітники відділу в умовах державної незалежності України пройшли складний процес подолання наслідків тривалого панування радянської історич-

ної мегадоктрини «Великий Жовтень і громадянська війна». Першим кроком на цьому шляху стало повернення до тогочасного наукового лексикону самого терміна «Українська революція», який ще в міжвоєнну добу в політичний, публіцистичний і науковий обіг увели її творці й літописці. В 1996 р. Інститут історії України видав двотомник із прикметною назвою «Історія України: нове бачення». Автор відповідних розділів В. Верстюк запропонував принципово нове бачення подій 1917—1921 рр. як Української революції. Відповідно до цього було розроблено періодизацію, розширено хронологічні рамки до 1921 р. включно, визначено національно-інституційні параметри революції, коло її провідних діячів, термін «громадянська війна» трактувався як російська червона та біла воєнна експансія і збройна боротьба українців проти неї. На початку 2000-х рр. ця концепція історії Української революції стала домінуючою в новітній вітчизняній історіографії і сприйнята зарубіжними дослідниками.

Реалізація нових підходів до осмислення феномена Української революції, виведення її з лона російських революцій вимагала актуалізації джерельної бази, виявлення й оприлюднення раніше недоступної важливої архівно-документної інформації, насамперед вищого інституційного рівня. В результаті кількарічної копіткої праці колективу співробітників відділу й архівістів під керівництвом В. Верстюка в 1996—1997 рр. вийшло у світ фундаментальне двотомне видання «Українська Центральна Рада: Документи і матеріали», надавши доступ до актуальної й верифікованої інформації про діяльність першого представницького органа українців.

У наступні роки колектив відділу в тісній співпраці з архівістами реалізував кілька потужних видавничих проєктів джерелознавчого характеру: «Український національно-визвольний рух: Березень — листопад 1917 р.: Документи і матеріали» (2003 р.), «Директорія, Рада Міністрів Української Народної Республіки: 1918—1920: Документи і матеріали у двох томах» (2006 р.), «Українська Держава (квітень — грудень 1918 року): Документи і матеріали у двох томах» (2015 р.) та ін. Дослідники історії Української революції 1917—1921 рр. отримали широку й автентичну джерельну базу, яка вможливила розгортання тематичних студій, появу численних статей, монографій, кандидатських і докторських дисертацій, збірників документів, проведення наукових конференцій, підготовку відповідних розділів підручників та ін.

Осягнення величезного конкретно-історичного матеріалу дозволило В. Верстюку зробити важливі узагальнення концептуального характеру, які знайшли відображення в монографії «Українська Центральна Рада» (1997 р.), циклі публікацій в «Українському історичному журналі», колективних виданнях інституту, підручниках і навчальних посібниках. Автор на міжнародних наукових конференціях послідовно й переконливо обґрунтовував особливості породжених лютневими подіями 1917 р. в Петрограді революційних процесів в Україні, їх національно-визвольний характер і перетворення Української революції на самодостатній феномен. Вагомим підсумком двох десятиліть досліджень революційної доби в Україні стало видання «Нарисів історії Української революції 1917—1921 років» (у 2 кн.; 2011 р.). Очолований В. Верстюком авторський колектив, ґрунтуючись на концептуально нових методологічних підходах, не тільки дезавував радянські

історіографічні схеми, а переконливо довів, що революційні події в Україні були могутнім каталізатором формування української нації та спробами завоювати їй відстояти в боротьбі із зовнішніми ворожими силами державну самостійність.

В. Верстюку належить пріоритет у персоніфікації історії Української революції. 1998 р. він разом з Т. Осташко уклав біографічний довідник «Діячі Центральної Ради», в якому поряд із провідними постатями М. Грушевського, В. Винниченка, С. Петлюри подано біографи багатьох рядових членів УЦР. Пізніше частина з них була опублікована у жанрі політичних портретів, увійшла до популярних науково-довідкових видань і також до фундаментальної багатотомної «Енциклопедії історії України», високо оціненої на державному рівні.

Значне місце у житті В. Верстюка займає науково-педагогічна діяльність. Він пригадує, що у студентські роки готував себе до знайомого ще з дитинства вчителювання. Однак саме дослідницька робота стала добрим підґрунтям для викладацької праці. Лекції професора слухали студенти Києво-Могилянської академії, Українського вільного, Варшавського та Ягеллонського університетів. Під його науковим керівництвом і при консультуванні захистили дисертації 9 кандидатів і докторів наук. В останні роки у вченого склалися добрі творчі стосунки з Українським вільним університетом у Мюнхені, де він працює звичайним професором на факультеті україністики. В. Верстюк бере активну участь в атестації наукових кадрів як член низки спеціалізованих учених рад, офіційний опонент здобувачів кандидатських і докторських ступенів. Понад 15 років він віддав популяризаторській праці на Українському радіо, готував і вів програми «Український історичний календар», «Звенигора», «Віддуння пам'яті» (1994—2010 рр.).

У 1983—1986 рр. В. Верстюк завідував редакцією історичної літератури видавництва «Наукова думка», де молодий учений отримав неоціненний досвід роботи з текстом. Уже в роки незалежності він став членом редколегії «Українського історичного журналу» (з 1995 р.), був одним із фундаторів і редакторів «Українського гуманітарного огляду» (1999—2012 рр.), членом редколегії «Україна модерна» (1999—2019 рр.), редагував альманах «Молода нація» (2002—2004 рр.). В. Верстюк також відповідальний редактор численних наукових збірників, виданих за матеріалами конференцій та круглих столів. Більше двох десятиліть він очолює редколегію видання «Проблеми історії Української революції 1917—1921 років», яке стало важливим майданчиком оприлюднення новітніх тематичних студій.

У 2018 р. В. Верстюк ініціював актуальний і перспективний науково-дослідницький проект «Українська революція 1917—1921 років: енциклопедичний вимір». Було поставлено мету великий масив інформації, отриманої в результаті реалізації концепції історії Української революції, синтезувати у форматі тематичного енциклопедичного видання, яке стало б доступним джерелом знання не лише для фахівців, але й широкого загалу. Зусиллями авторського колективу світ побачили чотири випуски «Енциклопедичних зошитів», в яких подано близько 600 статей про події, факти й персоналії революційної доби 1917—1921 рр. в Україні.

Науково-організаційна діяльність В. Верстюка не обмежувалася лише революційною проблематикою. Робота заступником директора академічного Інсти-

туту східноєвропейських досліджень (1997—2005 рр.), розмови й дискусії з його директором Я. Пеленським дозволила розглянути революційні події в Україні у ширшому контексті тогочасних європейських трансформацій. Працював заступником голови Українського інституту національної пам'яті, разом з акад. І. Юхновським брав активну участь у виробленні й реалізації державної політики у сфері відновлення та збереження національної пам'яті українського народу, зокрема відповідав за підготовку багатотомної «Національної книги пам'яті жертв Голодомору 1932—1933 років в Україні».

В. Верстюк бере активну участь у кооперації міжнародних наукових досліджень, є співголовою Українсько-польської комісії вивчення історії взаємовідносин 1917—1921 рр. У рамках спільних засідань проведено наукові конференції, дискусії з контрверсійних проблем міждержавних відносин, видано збірник документів і матеріалів «Союз Пiлсудський — Петлюра». Учений підтримує плідні наукові контакти з представниками Варшавського, Ягеллонського (Краків) та інших польських університетів професорами Я. Бруським, О. Гнатюк, Я. Маліцьким, В. Менджецьким, Я. Пісулінським, С. Стемпнем, М. Кротофілом.

Характеризуючи колегу, директор Інституту історії України НАН України акад. В. Смолій відзначав: «Поважний внесок В.Ф. Верстюка у розроблення концепції Української революції 1917—1921 рр. є незаперечним. Його науковими студіями закладалися теоретико-методологічні підстави дослідження історії Центральної Ради, українського національного руху 1917 р., складних державотворчих процесів в Україні. У працях науковця Українська революція постає самодостатнім періодом в історії Центрально-Східної Європи ХХ ст.».

В. Верстюк зустрічає свій ювілей, будучи відомим ученим, плідним дослідником одного з важливих і складних відтинків новітньої історії України, чий особистий науковий доробок складає близько 300 публікацій, умілим організатором колективної дослідницької праці, авторитетним наставником молоді. Водночас він сповнений нових творчих планів, зокрема й щодо вдосконалення теоретико-методологічного інструментарію дослідження історії Української революції 1917—1921 рр., вписування її історії у широкий світовий контекст.

Багатолітня плідна праця В. Верстюка гідно поцінована державою й суспільством. Він удостоєний звання заслуженого діяча науки і техніки України (2001 р.), нагороджений орденами «За заслуги» III ст. (2007 р.) та II ст. (2009 р.), Грамотою Верховної Ради України (2006 р.), лауреат Державної премії України в галузі науки і техніки (2016 р.), лауреат премії ім. М.С. Грушевського НАН України (1994 р.), відзначений медаллю «Vene Merito» (Польща), має звання почесного доктора Кам'янець-Подільського національного університету ім. І. Огієнка.

Колектив Інституту історії України НАН України щиро вітає Владислава Федоровича Верстюка з ювілеєм, бажає йому міцного здоров'я та здійснення нових творчих задумів!

Надійшло / Received 16.05.2024

Руслан ПИРИГ (Київ / Переяслав)

Ruslan PYRIH (Kyiv / Pereiaslav)